

Վ Ա Ր Ձ Ո Ւ

Ս Ե Ն Ե Ա Կ

Ամպերը կախեր էին շրթունքներն ու կուլա-
յին փողոցներուն մէջ: Ինչպէս նաեւ Տիգրանի
հողիին մէջ: Դանդաղաշարժ ամբոխը կը սա-
հէր մայթերէն: Տիգրան պէտք էր քալէր: Աւե-
լի շուտ քալէր: Անոր ոտքերուն առջեւ բազմա-
թիւ ոտքեր ցանց քաշեր էին: Ամբողջ ուժը կը-
զակներուն մէջ զետեղած՝ կը հրէր, կը հրմըշ-
տըկէր, կը սպրդէր, ի հարկին, ինքնագոհաց-
ման պատրուակով քան թէ ճամբայ բանալու
համար, ոտքի հարուած մը կը նետէր հոս, հոն:
Արագ քալելու նպատակով վատնուած ճիւղը իր
արդիւնքը չէր բերեր միջոցին մէջ: Այնպէս որ
անոր ուժը կը գործէր իր մեկնակէտին վրայ:
Տիգրան կ'սկիւնէր ինքն իր մէջ: Զիգերը անկանոն
պարի մը անձնատուր էին: Խորհրդածութիւնը
հոն կը փոշիանար: Ուսովը կը շեղէր մէկը, ոտ-
քով կը զարնէր ուրիշի մը: Սպառնական նայ-
ուածքէ մը «ներողութիւն» կը հայցէր, յան-
ցաւորի շեշտով: Ու կը շարունակէր յառաջա-
նալ, գլուխը ուսերուն մէջտեղ: Թաւ յօնքերը
կախուեր էին անխալ նայուածքներուն վրայ,
ինչպէս երկինքին ամպերը քաղաքին վրայ:
Ծանրակշիռ լրջութեամբ, ճակատը ամփոփ-
ուեր էր յօնքերուն մէջտեղ: Վերաւոր սիրտե-
րու պէս տերեւները կը թափէին ծառերէն, կը
հանդէպէին, մէկը՝ ուսի մը վրայ, միւսը՝ փախ-
չող կառքի մը մէջ, եւ կամ կը ճգմուէին ոտքե-
րու, քառչուէ անիւներու տակ, հազիւ լսելի,
տրտում խշխշոց մը արձակելով: Տիգրան նայ-
ուածքը տարաւ այդ համեստ ու մեղած տերեւ-
ներուն, կամխացած ծառերուն, որոնցմէ թաղ-
ծութիւն կը հոսէր իր հողիին մէջ: Ամբոխին
պատճառած ջղախնութիւնը քիչ քիչ տեղի կու
տար նոր զգացումի մը որ թոյլ ու մեղկ էր,

գորովի, զգուշութեամբ, շոյելու անհրաժեշտութիւն
մը, հողին իրերու վրան սփռելու, զանոնք
տաքցնելու իր մորթին ջերմութեամբ, պաշտ-
պանելու՝ սպառնացող կորուստին դէմ: Օրերը
ա՛յնպէս կարճցեր էին: Նոյեմբերը սկսեր էր
հատնիլ: Օրուան ութը, նոյն իսկ տասը ժամե-
րը կ'անցնէին գործարանը: Ու կային զնումնե-
րը: Որովհետեւ Տիգրան ճաշարաններու մէջ
չէր վատներ այնքան զօրութեամբ՝ ձեռք
անցուցած դրամը: Խնայողութիւնը իր բոլոր
արարքներուն ու մտածումներուն զատաւորն
էր: Իրիկունը կը պատրաստէր ճաշը: Յաջորդ
օրուան բաժինը կը ծրարէր: Քիչ անգամ կը
նստէր սրճարանի մը անկիւնը: Եւ ոչ ալ շատե-
րու պէս պարասրահներու թմրութիւնը կը
փնտռէր: Իր կոկիկութիւնը, մաքրութիւնը,
կրկին խնայողութեան սիրոյն արդիւնքն էր:
Ի՛նչ չափուած շարժումներով կը հազուէր, կը
հանուէր:

Այդ իրիկուն արագ – արագ սենեակը հա-
սեր էր: Հաներ՝ գործաւորի «կապոյտ»ը, հազ-
ուեր՝ «կիրակնօրեան» ու նետուեր էր փողոց:
Երբեք Տիգրան մանրամասնութիւններով չէր
սպառած իր մտային կամ զգայնական գործու-
նէութիւնը: Եռանկիւն մը, ամէն բանէ առաջ
տարածութիւն մըն էր: Ուրիշ ոչինչ: Իրեն ի՛նչ
կողմերը: Գիծը, տարածութեան մասնիկներու
յաջորդականութիւն մը: Իրեն ի՛նչ մասնիկնե-
րը: Կայ տարածութիւնը: Կարեւորը այն էր,
որ Տիգրան այդ տարածութեան վրայ չէր կըր-
նար քալել ազատօրէն: Ամբոխը իրեն նման
նպատակով մը կամ աննպատակ շարժող ան-
հատներու ամբողջութիւն մը չէր: Անիկա ար-
դիւնքն էր: Բացարձակ անտարբերութիւն մը իր

չուրջիններուն հանդէպ: Կարծես պատի մը առջեւ ըլլար՝ որուն վրայէն պէտք էր ցատքել: Չէր ուզեր գիտնալ թէ այսինչին քիթը տափակ էր, միւսինը՝ ակնոցով զարդարուած: Ոչ, այդ էր զլխաւորը: Գլխաւորը այն էր որ պէտք էր հասնիլ բնակարան վարձող քաղաքային գրասենեակը, որ շուտով պիտի գոցէր դռները: Անոր տեսողութեան դաշտը միայն բացակայ դէմքով մը գրաւուած էր: Գլուխ մը իրմէ առաջ կը քալէր, դէմքը իրեն կողմը դարձուցած, ու կը ժպտէր, քրոջական անսպառ դուրդութեամբով: Հետաւոր յիշատակ մըն էր այդ տեսիլքը, բնականական լուսանկարէ մը դուրս ելած, որ յաջորդաբար կուգար լուծուիլ ուրիշ լուսանկարի մը մէջ: Արդէն հասուն աղջիկ մը, որբանոցի պարզ գոգնոցով, որուն տակ կնուջական յուզումներով կազմուած, կորացած կուրծք մը: Անոր ու քաղցր նայուածքով աչքեր, ապրելու տենչը դգալի, բայց վախով ու համակերպութեամբ ապրուած կեանքի մը կնիքը վրան: Լեցուն այտերը բնական կարծիքի մը ներկայութիւնը կը դգացնէն հակառակ լուսանկարին տեւ ու ճերմակին: Կեանքը դարկեր էր դրուխն, ուտերուն՝ որ ինքզինքնուն վրայ ծըռած էին, հաստ, արեւարգել տերեւներուն շուքին տակ զլխահակ բուսած մանիշակներու պէս: Բայց երիտասարդութիւնը, հակառակ բոլոր ճնշումներուն, ինչ սողսկուն ճամբաներով եկեր հաստատուել էր կուրծքին ու այտերուն մէջ:

Մէկ խօսքով, անձանթ մը որ Տիգրանի հողիին մէջ ապրելու իրաւունքը կը ստանար, շորհիւ այն միւս լուսանկարին, մանուկ աղջկան — որ իր քոյրն էր եղած — եւ անոր յարուցած յիշատակներու խուժումին վերակառուցած անվերադարձ անցեալին: Վարդանուշ... Կը բաւէր միայն արտասանել այդ անունը, շրթունքներու շարժում մը ու թեթեւ հնչիւնը վանկերուն — թեթեւ՝ որպէսզի ոչ ոք իմանար քովէն — ականջներուն մէջ թրթռացում մը, ամբողջ սրտի աշխարհ մը կ'արթնար, կը վերապրէր եւ կը լեցնէր երիտասարդ՝ որուն կեանքը յանկարծ նոր իմաստ մը, նոր ուղղութիւն մը կ'առնէր: Ահա այդ պատկերը որ կ'երթար իրմէ առաջ, որ ամբողջն չէր արդիւններ, որովհետեւ ան կրնար նետուիլ կոնակի մը վրայ ու դայն ջնջել, թափանցկացնել:

Տիգրան, դայն աչքէ կորսնցնելու վախով, կը շտապէր, կը ստիպուէր ընդհարիլ: Բացակայ պատկերներ կը ծնէին այդ դէմքին շուրջ, փափաքներ ու յիշատակներ կը ներկայանային անոր կամքին անճիւղ ըղձանքովը ու կը շարուէին թղթախաղերու պէս, պատրաստ հրամանի: Նախ եւ առաջ բնակարան մը: Կը խորհէր, խոհանոց մը կազմի փուռով, երկու ննջասենեակ, ելեքտրական կոճակը ճիշդ մահճակալին զուտը, որպէսզի, դիշերը, երբ մարմինը անկողնին մէջ անշարժանայ, երբ օրօրուի քունի եւ արթնութեան մէջտեղ կոհակներուն վրայ, երբ միտքը մտնէ խորհուրդներու տարօրինակ աշխարհը, ձեռքի աննշան շարժումով մը կոճակին վրայ՝ փակէ ցերեկուան աշխարհին դուռը կրոնակէն ու նաւէ անարգել, անվերադարձ ճանապարհորդութեան մը անձնատուր: Եւրոպա դալէն ի վեր, աւելի ճիշդը գործարանի մը մէջ կայուն դիրք մը ապահովելէն ի վեր, Տիգրանի կեանքը կծկուել էր ինքն իր վրայ: Կարծր կծիկի մը պէս: Եւ յանկարծ կանգ առեր էր ու կը քակուէր: Այնպէս կանոնաւոր կը քակուէր որ միւս կողմէն նոր կծիկ մը կը կազմուէր: Իրիկուն է: Գործարանին դռները, պատասխանելով սուլոցներուն, կը դառնան իրենց ծխիկներուն վրայ, լայն կը բացուին, փախելով մարդերու զանգուած մը: Տիգրան կը մերժէ ընկերներու հրաւերը: Ախորժաբերի գաւաթներուն շուրջ անցած արուեստական զուարթութիւնը իրեն համար չէ այլեւս: Տիգրան ընտանիքի հայր է հիմայ: Արդէն կը բարձրանայ սանդուխներէն, կերակուրի քմապարար հոտը ուտեցնելուն մէջ: Քոյրիկը կանգնած է, համեստ պարտէզի մը մէջ բացուած վարդի պէս: Քոյրիկը կը ժպտի: Ժպտել կը լեցնէ բնակարանը իր լոյսով: Պատերը կը խնդան: Ու խընդուքին ջերմութիւնը կ'անցնի բոլոր իրերէն որ կը փողփողին պահ մը կեանքով: Բայց ամէն բանէ առաջ՝ Տիգրանի հողիէն: «Շո՛ւտ, շո՛ւտ, կերակուրը կը պաղի...» մինչ ինք՝ ազատ ձեռքերը կը մաքրէ, երեսները կը լուայ, աշխատանքի միօրինակ ժամերուն իր մէջ յարած մեքենականութիւնը թօթափելով, ժամանակաւոր ազատութեան մը դգացումը կը խլրտի իր մէջ, կը կայտոէ: Զուարթ:

Տիգրան, մէկ կողմէն ճամբայ կը բանար,

միւս կողմէն այս երջանիկ հեռանկարը իրմէ
դուրս կը յորդէր։

— Այո՛, անպայման՝ երկու սննեակ, մէկ
խոհանոց...

Ծրթունքները թեթեւ մը շարժեցան։ Դա-
ւադրական ժողովի նստած գիմագիծերը իսկոյն
տարտղնեցան ու կրկին ամբողջութեամբ։ Այս
անգամ ցաւազին ու ջրածիգ կերպարանքը խո-
րունկ ստուեր մը հագաւ։ Թղթախաղերը վե-
րստին ոտքի ելան։ Հո՞ւ ամբոխը հսկայ կրիա-
յի մը նման ծանր — ծանր կը դառնար շուրջը։
Մտապատկերներու բեռը կը ծանրանար գան-
կին մէջ, սիրտը մայթերու կշռոյթը կը լարէր
ու ստերը կ'ենթարկուէին ընդհանուր շարժո-
ւթին։ Հիմայ, մաս կը կաղմէր այդ զանգուա-
ծին, անկէ քաշուած, կոնակէն քաշելով, ինքը,
մնացելը որ կ'ապրէր իր ետեւը։ Կը յիշէր այն
օրը որ նաւ մը զինքը բերաւ նետեց եւրոպա-
կան այս մեծ քաղաքը։ Անոր վրայ ձգած ա-
ռաջին ակնարկը սարսափ մը պարտցուց իր ե-
րակներուն մէջ։ Հրէշ մը որ մարդերով կը
անանի, երկաթէ ատամներուն տակ ծամելով
զանոնք, արծակելով դէպի երկինք իր անյադ
սրտին ելեբարական ճիւղերը։ Անմիջապէս որ
ինքզինքը դառն էր երկայն, արեւահար պողո-
տային վրայ, մինակ, պայուսակը ձեռքին, ան-
շարժ ու չմած, ինչպէս թաթառի բանուած
թռչուն մը, քաղաքին դիտարարութեամբ պատճառող
արագութեան սահմանադուրսին վրայ, առա-
ջին անգամ ծովը լողացողի պէս կը վարանէր,
կը դողդղար։ Ինքնաշարժերը հազիւ կ'երեւա-
յին մէկ ծայրէն, դիւահար արագութեամբ մը,
ակնթարթի մը մէջ, խելադարելով օդի ալիք-
ները, հոնդիւններ պայթեցնելով, արդէն կոր-
սուած էին միւս ծայրէն։ Ուայսպէս անդադար։
Մէկը միւսին ետեւէն։ Հանրակառքեր, ինքնա-
շարժեր, տեղափոխուող բաներու նմանող բեռ-
նատարերը։ Պայթեցնելով օդը, թափա-
նի մը օր ետք այդ սարսափելի արագութեան
վրայ կայան մը։ Առաջին անգամ երբ ինքզինքը
դէմ դիմաց դառն աշխատանքին, սիրտը որ
դադրած ըլլալ կը թուէր բարախել, որ կ'ապ-
րէր անբոց, միացող կրակի պէս, սկսաւ կրկին
իր բնականոն դարկը։ Տիգրան ամբողջականու-

թեան զգացումն է՝ որ ունեցաւ։ Երբ յետագայ
ակնարկ մը նետեց այդ քանի մը օրերուն վրայ,
չկրցաւ, ոչ մէկ կերպով գտնել իր ցրուած,
փոխացած, անորոշութեան ու անձկութեան
հետ կորսուած անձը։ Անձանօթ մը, խոստում-
ներով բեռնաւոր, լուրեայն կը փափուար ակնու-
ջին։ «Ես աշխատանքն եմ, աստիճանութեան եւ
պտուղութեան երկինքը, հրաշքները, ինձմով
միայն կը կատարուին»։ Առանց այլեւայլի ան
հաւատաց այդ պատգամին։ Աւելին՝ փարեցաւ
անոր իր ամբողջ ուժով։ Կառնեցաւ անոր
արիւնով կարմրած եղունգներով։ Այնպէս որ
սկսաւ իր մէջ սնուցանել յամառ զգուշանորո-
թիւն մը բոլոր այն այն պատճառներուն հան-
դէպ որ կրնային զինքը բաժնել աշխատանքին։
Խուստիեցաւ ուրիշներու մերձեցումէն։ Դար-
ձաւ կատարեալ սողուն մը իր աստիճանաւոր-
ներուն առջեւ, շարունակ պարտաւոր ընդունե-
լու ամէն տեսակի դժոգութիւն։ Եղաւ մենաւոր
մարդ մը։ Յաղթական կեցուածք մը առնելով,
յիշեց պզտիկ դէպք մը, մեծ հետեւանքներով
յղի։ Առաջին ամիսներու «սեւ» աշխատաւորու-
թեան ընթացքին ցոյց տուած հնազանդութեան,
նախանձախնդրութեան շնորհիւ, օր մը ան ինք-
զինքը դառն մեքենայի մը առջեւ։ Մարդը եւ
մեքենան դէմ դիմաց։ Ու Տիգրան աւելի խրե-
ցաւ իր միակողմեան մէջ։ Եւ սակայն, երբեք,
մարդ ըլլալու հաճոյքը այդ աստիճան դիտակ-
ցական ու զեղուն չէր եղած անոր մէջ։ Այնու-
հետեւ, ամէն առաւօտ, ան մեքենային առջեւ
կ'անցնէր ողողուած տեսակ մը ստեղծադործ
հասանքով, որ կը յիշեցնէ այն պահը ուր
բանաստեղծը եւ ճերմակ թռչողը դէմ դիմաց
կը գտնուին։ Անգամ մը, իրիկուան արձակուր-
դին, իրիկուան կիսաստուերին մէջէն դէմք մը
ցցուեցաւ։ Տիգրան սարսափ մը զգաց ողնա-
յարին երկայնքին։ Վտանգի մը, դէշ լուրի մը
նախազգացումը։ Հազիւ, շնչմարել ձեւացնելով
բայելը արագացուցած էր, արգէն մարդը
ձեռքը դրած էր անոր ուսին։ «Բարեւ, ընկեր»։
Զգուշանորութեան օդին Տիգրանը կծկեց ինքն
իր վրայ։ Եւ սակայն նոր զգացում մը կ'ար-
թընար իր մէջ միաժամանակ։ Ինքնաշարժ։
Անձանօթին ձեռքը տաք էր ուսին վը-
րայ։ «Ընկեր» բառը քաղցր կը հնչէր

ականջին, հակառակ ամէն բանի: Բարեկամ, «ընկեր» սիրտի մը գաղափարը այնքան անուշ թուեցաւ իրեն, որ առանց դժուարութեան «բարեւ» ըսաւ: Ու շարունակեց. «Կարծեմ միեւնոյն գործարանը կ'աշխատիս»: «Այո՛, Պր. Սարսէլի աշխատանոցը, իմացա՞ր թէ մեծ գործադուլ մը կը պատրաստուի եղեր»: Աւելի առաջ չգնաց: Տիգրանի դէմքը մթապնած էր: Ոչ մէկ դիմագիծ կը շարժէր: Նայուածքը սեւեռած միւսին սեւ աչքերուն որոնք հոժ յօնքերու տակ կը փայլէին: Տիգրան ամբողջովին կլանուած էր մտածումէ մը՝ «Գործադուլը»: Լուծութիւնը առիթ գտած էր խոռովիչ կերպով հաստատուելու անոնց միջեւ: Տիգրանի սրտին մէջ լուրը կը մեծնար զլորուող ձիւնագունդի պէս: Կը մեծնար: Իրեն համար, ամէն բանի վերջն էր: Առանց այդ ամենօրեայ կանոնաւոր կեանքին, անորոշութիւնը պիտի հաստատուէր սրտին մէջ: «Սրիկաներ» մրմնջեց, առանց գիտնալու թէ չրթունքները բացուեցան, օդին մէջ հնչուն ալիքներ կազմեցին ու իր դաղտնի մտածումը միւսին հաղորդեցին: «Բայց, ո՞վ իրաւունք ունի գործաւորը իր մեքենայէն, իր աշխատանքէն հեռացնելու: Կը հասկնա՞ս: Ոչ ոք: Աշխատանքը սուրբ է ու այս երկիրը ազատութեան երկիր է» ըսաւ Տիգրանի վերջապէս, շեշտակի նայելով իր խօսակցին աչքերուն մէջ: Չայնով մը որ իրմէ չէր դար, ձայնով մը որուն շեշտը կը հասկցնէր թէ դեռ շատ բաներ կրնար ըսել, միւսը պատասխանեց ու հեռացաւ. «Այո՛, բայց մարդիկ անսուրբ են: Կը ներեօ, ընկեր, ես ստիպուած եմ բաժնուիլ: Ուրիշ առթիւ, չէ՞, կը տեսնուինք դեռ»:

Տիգրան հետեւեցաւ հեռուէն բանուորին որ կը կորսուէր կիսամութին, լոյսերուն ու մարդոց բաղձութեան մէջ: Անոր քայլերը վստահ եւ արագ էին: Իրիկուան ստուերը կը խոշորցնէր անոր կունակը: Իրեն այնպէս եկաւ թէ այդ մարդուն հետ արդէն խորհրդաւոր հանդիպում մը ունեցած էր: Այդ հանդիպումէն քանի մը շարաթ առաջ էր, հանդերձարանը, ձեռքը գրպանին մէջ թուղթի կտոր մը խշրտացուցած էր: Ու մէկը, ականթարթի մը մէջ, ստուերի պէս անհետացած էր: «Սիրելի ընկեր, կը հրաւիրուիս, այս իրիկուն, ժամը 6,30ին, Պառ

Մարիուսի ետեւի սրահ: Օրակարգ՝ Սէնտիքայի հայկական հատուածի կազմութիւն»:

Մայթերուն վրայ ցնցում մը տեղի ունեցաւ: Մտապատկերները թաւալեցան եւ աներեւութացան: Երկար երազէ մը արթնցողի պէս, աչքերը բացաւ, ապահար, իրականութեան վրայ: Ոստիկանին ճերմակ, կլոր ծայրով դաւադանը մոզական նշանով մը շարժման մէջ դրած էր կառքերու անվերջ շարանը: Մայթերու բաղձութիւնը, իր կարգին, ստիպուէր էր կանգ առնել, փողոցը անցնելու համար: Այդ ընկրկումը ելեքտրական հոսանքի նման անցեր էր մայթին մէկ ծայրէն միւսը: Այդ միջոցին կնոջ մը ժպիտը եկաւ լողալ իր աչքերուն մէջ: Մէկէն, Տիգրան ինքզինքը հրճուանքի գաղաթնակէտին գտաւ: Ինչպէս որ երազի մը մէջ յանկարծ մեր քայլերուն առջեւ կը բացուի առասպելական ծաղիկ մը, ձիւնասպիտակ, խոշոր թերթերով, համակ դիւթանք ու փորձութիւն, եւ որ քաղելու մեկնող մեր ձեռքերուն տակ անդունդի կը փոխուի ու իր մէջ կը դահալիթէ մեզ, Տիգրան նման սարսուռէ մը բռնուեցաւ: Իրական ուրախութեան ու պատրանքի մը զգայախարութեան միջեւ, Տիգրան ժպտեցաւ, բայց ի՞նչ ժպիտ... երկշոտ, անհամարձակ, դողդոջ, դրեթէ ակամայ: Տկարին ժպիտը զօրաւորին առջեւ:

Մայթերը նորէն սկսան հոսիլ:

Տիգրան աչքերը վերցուց անձկութեամբ հետեւելու համար այդ սիրուն գլուխին որ յայտնուէր էր երջանկութեան խոստումով: Գլուխներու վրայէն կարգապահ ոստիկանին ճպտը միայն տեսաւ: Անբաժանելի դանդուածէն գլուխ մը փրթեր էր յատկապէս իրեն համար: «Ինձի համար...» խորհեցաւ Տիգրան: Ու եսասէր զգացում մը յորդեցաւ իր մէջ: Ունեցաւ: Մեծ կարեւորութիւն ստացաւ: Քայլերը ծանրացան: Ժպտերես գլուխը անհետացած էր: Անիկա յայտնուէր էր գլուխներու մակերեսէն վեր ու կրկին մխրճած՝ անոր մէջ: Ի գուր, նայուածքը կը թափառէր աջէն ձախ: Արդեօք նորէն տեսիլքի մը տո՞ւրք պիտի տար: Սիրտը: Բարեբաղդաբար քրոջը նամակը այդ պահուն սողաց անոր մտածումին մէջ ու լեցուց պարապը: «Սիրելի Տիգրան, դեռ չեմ կրնար

հաւատալ թէ տասը օր միայն մեզ իրարմէ կը բաժնէ: Նամակս օդային ճամբով քանի մը օրէն քեզ պիտի գտնէ: Ամբողջովին կլանուած եմ մտածումով մը: Մեր հանդիպումը: Տասը տարի, երեւակայէ: Մանչուկ մըն էիր այն ատեն որ պղտիկ քոյրիկդ կ'ապշեցնէիր հաղարու մէկ հնարքներովդ: Գրեթէ աստուած մը, ամենակարող: Ինծի այնպէս կուզար թէ բան չկայ աշխարհի վրայ որ չկարենայիր ընել: Հայրիկէն ալ աւելի: Այստեղ կանգ առաւ վերջիւումը: Մնացեալը ցնդեցաւ մշուշի մէջ, մինչդեռ թուղթին վարը գիրերը խոշորցան, մօտեցան աչքերուն. «քեզ սիրող քոյրդ Վ. Սահակեան»: Բայց ի՞նչ պէտք ունէր այդ նամակին, պահու մը՝ ուր անձանթ աղջկան ժպիտը եկած զայն եսասէր, ինքնահաւան դարձուցած էր: Յաւապիւնօրէն, Տիգրան զգաց որ յաղթուած մըն էր, ոչ մէկ առնչութեամբ անցեալի այն մանուկին հետ, որ թեւ կ'առնէր ապագային վրայ: Բան մը խորտակուած էր այդ վայրկեանէն Տիգրանի մէջ: Իր ինքնագոհութիւնը: Ու անսպասելիօրէն սանձարձակ փափքներ ունեցաւ: Թռչիլ օդերուն մէջ: Աշխարհի ամենամեծ նաւը կատուցանել: Վախցաւ Վարդանուշին երազները պատուելու գաղափարէն:

Հասեր էր փողոցին ծայրը՝ ուրկէ կը սկսի կլոր հրապարակը: Չորս կողմը քննելով անցաւ հանդիպակաց փողոցը: Բաղմութիւնը ցրուած էր հրապարակէն ճիւղաւորուող փողոցներուն մէջ: Հիմայ աւելի ազատ կը շարժէր: Ծամբայ բանալու պէտք չունենալով, ջղայնութիւնը հանդարտած էր: Տիգրան մտքին մէջ փնտնեց երկու կնոջական դէմքերը, գտաւ ու զետեղեց քով քովի հակիթածեւ շրջանակի մը մէջ: Կախեց մտքին պատէն: Այդ երկու գլուխներուն իր կեանքէն ներս մտնելը անոր մէջ արթնցուց ապրելու բնազդը, զօրաւոր, վտանգաւոր: Կեանքին առջեւ զգացած վախն էր որ զինքը հնազանդ անասունի մը վերածած էր:

Փողոցը կը բարձրանար ուղղակի իր նպատակակէտին:

— Այո, այո, մեծ վիլլա մը, խորհեցաւ Տիգրան, նոյն իսկ չանդրադառնալով թէ ի՞նչ

էր ըսածը: Փոքրիկ, նեղ բնակարանի մը պատկերը մտքին մէջ, խեղճութեան նողկանքը տրւած էր:

Վերջապէս հասաւ մեռելաթաղներու քաղաքային շէնքին առջեւ: Հոն էր որ կը գտնուէր վարձու բնակարաններու հանրային գրասենեակը:

Ներս մտաւ:

Յառաջացաւ կիսամութ նրբանցքէն: Վարանոտ: Պատերուն վրայ սեւ վարագոյրներ քաշուած էին: Յուրտ լուսթիւն մը կը տիրէր: Անմիջապէս խոռվեցաւ Տիգրան: Մտքին պատկերները ցնդեցան եւ անոնց ծնունդ տուող մտազրադումը լքեց զինքը: Կը լողար անիմաստ տարտամութեան մը մէջ: Լուսթիւնը, մեռելային ու դժնէ: Նրբանցքներուն զերեզմանային հոտը պակուցիչ պատկերներ կը նետէր անոր մտքին մէջ: Ինքզինքը ա՛յնքան պղտիկ զգաց այդ ցուրտ մթնոլորտին դէմ: Անգոր ու մինակ: Իր քայլերուն շփումը գետնին վրայ սարսափի յայտնութիւններով յղի միջոցը կ'արթնցնէր: Ուժգին կը բարախէր սիրտը: Բոլոր զգայարանները լարուած էին արտաքին օդնութեան մը սպասումով: Պատերուն ետեւ ականջները մարդկային ձայնի փշրանքներ կը փնտռէին, եւ ահա իր սեփական շնչառութեան, սրտին զարկին աղմուկը, աւելի շնչուած, կը բարձրանար ու հոտառութեան անհամ երեւոյթներուն կը խառնուէր: Կը քայլէր պատերուն տակէն, կարծես անոնց ներկայութեամբ ինքզինքը ապահովելու համար, բայց վարագոյրները կը շարժէին ու կը փափէին իրենցմէ անտեսանելի գոյութիւններու ողկոյզներ: Սիրտը կը ցնցուէր վարագոյրներու ամէն մէկ ծանր ու դանդաղ շարժումին: «Տարօրինակ, խորհեցաւ, ի՞նչ խելք. այս մեռելային շէնքին մէջ հաստատել վարձու բնակարաններու գրասենեակը»: Սանդուխներուն վերեւ ելեքորական լապտեր մը իբրեւ յոյս երեւցաւ իրեն: Լապտերին լոյսը վատուժ էր, կարծես թաւային խաւարը մատնանշող: Ծառադալմները կը ծառայէին դժնդակ պատկերներու զծալրութեան: Տիգրան պահ մը խորհեցաւ քաղաքային վարձութեան որ ուրուականներէ կազմուած պէտք

էր ըլլար: Այսպէս է որ առաջին անգամ անոր սրտին մէջ ապստամբ նշոյլ մը յանտնուեցաւ: Բայց դառնութիւնը զինքը դրաւ իր մէջ: Սանդուխտին առաջին աստիճանին վրայ դրաւ ոտքը: Լոռութիւնը կը շարունակէր շատցնել ամէն մէկ շարժումի հնչականութիւնը: Տիգրան սեղմեց շունչը կոկորդին մէջ ու վազեց: Բարձրացաւ աստիճաններէն, հրդեհէ փախչողի մը պէս: Առաջին յարկի նրբանցքները ճիւղաւոր էին ու երկար, խրաժ մթութեան ծոցը, հոս – հոն նոյն վատուժ լապտերներով: Նոյնպէս սեւ թափշէ վարադոյրներ կախուած՝ վերէն վար, նրբանցքներու երկայնքին, ծալք – ծալք: Իւրաքանչիւր ծալք խորհրդաւոր ուժերու ապաստան կը թուէր: Տիգրան կը վախնար անոնց հպեւէ, արթնցնելէ խորհուրդները՝ որոնք, քնաթաթաւ, անակնկալի եկած կրնային վազվզել նրբանցքներէն խուճապահար: Կենդանութեան ոչ մէկ հետք: Անշարժութիւնը, վհագած լուսթիւնը կը պեղէին Տիգրանի խոռոված ուղեղը: Զգուշութեամբ կը քալէր նրբանցքին մէջտեղէն, կրունկները զարնելով տախտակամածին: Յանկարծ վարադոյր մը դուրեցաւ: Տիգրան, որ կը ջանար հեղնել պատկերներու միմոսութիւնները, իրապէս սոսկաց: Մարդու մը գլուխը երեւաց վարադոյրին ետեւէն: Տիգրան շունչ առաւ:

— Ի՞նչ կը փնտռէք, երիտասարդ:

Տիգրան կակաղեց: Զկրցաւ ամբողջացնել նախադասութիւնը: Իր ձայնին մէջէն օտար մը կը խօսէր: Զարհուրելի՛ բան... մարդ իր ձայնին մէջէն ինքզինքը չգտնէ՞... Բարեբաղդաբար մարդը հասկցաւ:

— Սխալած էք, վարը, ճիշդ մուտքի դրանքով:

Տիգրան վերադարձաւ սանդուխտին: Վերջին աստիճանին, պարապի մէջ կախուողի պէս, ցնցուեցաւ: Զգացումները որոնք իր քայլերը առաջնորդէր էին այդ չէնքը՝ իրեն չէին ներկայանար: Ժպտուն զոյգ դէմքերը մտքին մէջ չէին: Ինքզինքը աւելորդ բան մը կը զգար: Վարադոյրները ու դեռ շատ մը առարկաներ զորս չէր նշմարած՝ մեռելի հոտ կ'արտաշնչէին: Երբ փողոցին դուռը բացաւ, ամպերը կը վազէին երկինքէն: Ինքնաշարժերը՝ գետնէն:

Բաց օդին ու խոշոր լապտերներու լոյսին մէջ Տիգրան հառաչեց: Կուրծքին մէջ մանր ձուկ մը թպրտաց: Հառաչը սպառեցաւ, Տիգրան ինքզինքը ողողուած զգաց տարօրինակ խաղաղութեամբ մը: Ու տեսաւ որ իր երազին աղջիկը ներս կը մտնէր այն դռնէն՝ ուրկէ դուրս եկած էր ինք: Աճապարանքով անոր կուրծքին մէջ թպրտացող ձուկը ցատքեց իրմէ դուրս ու վազեց աղջկան ետեւէն: Բռնեց ու գրկեց: Համբոյրի անձրեւ մը տեղացուց անոր այտերուն եւ շրթներուն վրայ: Աչքերէն հոսող ուրախութեան արցունքները թրջեցին աղջկան երեսները: Բերանին շուրջ, օդին մէջ, բառերու թաթառ մը կը պտուտէր, անկապ, անհեթեթ՝ ինչպէս սէրը. «Ո՛չ, ո՛չ, չեմ թողուր որ հեռանաս... ա՛յ պէտք չէ որ կորսուիս... գիտնա՜յի՛ր... ոստիկանին անիծեալ ճպտոր... որ բաժնեց մեզ ... այո՛, չեմ թողուր ... կ'ընդունիս, չէ՞... սիրելիս ... սիրելիս...»: Այլեւս պիտի չթողուր: Ո՛չ, պիտի չթողուր որ կորսուի...: Բայց կը մնար մայթին վրայ՝ անշարժ, վարանոտ, երկդիմի: Կը վախնար ծիծաղելի երեւալէ: Սպասեց քիչ մը: Նայեցաւ երկինքէն փախչող ամպերուն որոնց ծայրերը կրծուած էին յատակ արծաթագոյն լոյսով մը: Զիջեցը սկսան հանդարտիլ ու անմիջապէս անյայտացող փոթորիկին տեղ կը վերադառնար հին տղան որ երկչոտ ու անհամարձակ էր: «Քիչ մը կենամ, թող չկարծէ թէ իր ետեւէն կը վազեմ...»: Վարձակալութեան գրասենեակը: Դեղնոտած պատեր, որոնց վրայ հաստատուած են խոշոր քառանկիւն շրջանակներ: Հասցէները հոն զետեղուած են ըստ տեսակի: Զախ կողմը դուռ մը որ կը տանէր բուն գրասենեակը՝ ուր պաշտօնեան գլուխը ծոած էր սեղանի մը վերեւ: Պաշտօնեային կողմը դարձած, «Պօն սուա՛ն, մսի՛ւս – տամ» մը փափաց: Թեթեւ քրտինք մը թրջեց ճակտին վերեւ մագերուն արմատները: Յօնքերը իջեցուց աչքերուն վրայ, կարճատեսի պէս, կը կարդար զեղադրութիւնները, կրկնելով ինքն իրեն «Երկու սենեակ, մէկ խոհանոց», մինչդեռ ցուցակը որուն առջեւ կանդ առած էր, կը ներկայացնէր «պառ»երու, «նպարատուն»երու, «բազմիք»ներու եւայլնի խմբակ մը, խոշոր խորագրով՝ «Փոն տը քոմ-մէնս»: Աղջկան նայելու փափաքը անդիմադրե-

լի էր: Բայց դառնալ անոր հետ խօսելու իսկ
զազափարը, արիւնը գլուխը խուժել կուտար:
Կարծեց թէ պատահմամբ է որ իրենց նա-
ուածքները իրարու հանդիպեցան: Աղջկան դէմ-
քին վրայ ժպիտ մը կար: Ան է որ յամառօրէն
կ'որոնէր Տիգրանին նայուածքը: Կը ժպտէր:
Յետոյ անտարբերութիւն կը ձեւացնէր: Քանի
մը քայլ կը նետէր ու նորէն կը բերէր նայուած-
քը միտմէն իր որսին ապշահար աչքերուն մէջ:
Տիգրանի աչքերուն առջեւ տողերը գիծեր կ'ըլ-
լային: Գիծերը՝ կէտեր, մինչեւ որ իր նայ-
ուածքին տակ լոկ ձերմակ խաւաքարտներ զը-
տաւ: Կինը հասկցած էր թէ անփորձ տղու մը
հետ դորձ ունէր: Տեսակ մը զրօսասէր յամա-
ռութեամբ կը հալածէր զայն:

Ու օրօրուելով մօտեցաւ իրեն:

— Կ'երդնում թէ բնակարան կը փնտռէք...

— Անտարակոյս, տիկին, ուրիշ ի՞նչ կա-
րելի է փնտռել հոս:

Տիգրան զգաց թէ ձայնը կը դողար: Մտա-
ծեց նոյնիսկ թէ իրապէս իր ձա՞յնն էր: Արդ-
եօք ուրիշ մէկը չէ՞ր իր տեղը խօսողը: Մանա-
ւանդ, անոր համար որ իր նախապէս պատրաս-
տած նախադասութիւնները տարբեր էին: Ան
նկատի ուզէր ըսել, օրինակի համար՝ «Ա՛հ,
դո՞ւն ես, ի՛նչ երջանկութիւն... մնացի՛ր, մի-
նակ մի՛ ձգէր զիս...» եւայլն: Բայց, անիծեալ
բռները, զամուրներ մնացեր էին իր մէջը: Զէն
ուզեր դուրս գալ: Արտասանած բռները օտար
էին իրեն համար:

— Օրիորդ, ճշդեց կինը, դեռ տիկին ըլ-
լալու պատիւը չեմ ունեցած:

«Դեռ տիկին ըլլալու պատիւը չեմ ունե-
ցած» կրկնեց Տիգրանի սիրտը: Ու ազատող
չեչտով մը բարձրաձայն՝

— Ներողութի՛ւն ... օրիո՛րդ...

— Այն ատեն, ահաւասիկ բնակարաններու
ցուցակը, ըսաւ կինը կէս հեղնոտ, կէս զուար-
ճացող շեչտով մը:

Տիգրան նայեցաւ իր առջեւի ցուցակը:
«Պառ», բաղնիք, վաճառատուն, սրճարան եւ
այլն պարեցին անոր աչքերուն առջեւ: Անոնք
նայեցան իրարու: Կինը խնդաց: Տիգրան կար-
մրեցաւ: Բայց ներքնապէս դո՛հ էր, որովհետեւ
վստահ էր որ աղջիկը հասկցած էր իր խոռ-
մութեան պատճառը:

Անոնց նայուածքները լռութեամբ չըջեցան
պատի դրութիւններուն վրայ ու երբ կրկին
իրարու հանդիպեցան, աղջիկը ժպտեցաւ:

— Չեմ համարձակիր, ըսաւ, եկած եմ
բնակարան վարձու տալու...

— Ա՛հ... ընդմիջեց Տիգրան: Բայց ինձի
պղտիկ բնակարան մը պէտք է, երկու սենեակ-
նոց եւ մէկ խոհանոցով:

Կինը շեչտակի նայեցաւ Տիգրանի աչքե-
րուն մէջ: Ժպտեցաւ:

Այնան բարակ անձրեւ մը իջեր էր, թըջեր
սալալատակները ու քաշուէր՝ երկինքին չես
գիտեր որ անկիւնը: Թաց մայթերը կը պլպլա-
յին լապտերներուն ցոլքերովը:

Տիգրան քալեց կնոջ կուշտին, ինչպէս երա-
զի մը մէջ: Կարճ, խորտուրորտ փողոցներ մէկը
միւսին մէջ մեռնելով զոյգը բերին գունաթափ
պանդոկի մը առջեւ: «Եկուր», լսուեցաւ աղ-
ջկան ձայնը, ցած, վախկոտ: Տիգրան, իր ներ-
քին երազին պատճառով, կատարեալ օրօմալ
մը դարձած էր: Աղջկան հրաւերը, «Եկուր»,
տրտմութիւն մը նետեց անոր հոգիին մէջ, բայց
հետեւեցաւ: Պանդոկի հասարակ սենեակ մը:
Պատերէն պաղ տպաւորութիւն մը կուգար:
Հիասթափութիւնը շատ դանդաղ եղաւ: Տակա-
ւին պայծառօրէն չէր ըմբռներ ցուրտի, զգուան-
քի ու փախուստի խառն զգայութիւնը: Իրեն
այնպէս կը թուէր թէ բռները կը փախչէին իր-
մէ, չէին հնազանդի իրեն: Զէր կրնար դանոնք
դասաւորել: Նորէն ինքզինքը շատ պղտիկ
զգաց: Ինչպէս երբ մանուկ էր: Բռները տարօ-
րինակ մոզութիւն մը կը դորձէին իր վրայ:
Կը սոսկար դանոնք արտասանել: Անոնք կրնա-
յին քանդել երազը: Երազը լուռ է, մունջ, ան-
ձայն: Սենեակը միայն մէկ պատուհան ունէր
ու փեղկերը փակ էին: Երբեք բացուած չըլլա-
յին, կարծես: Պատուհանին անմիջապէս մօտը՝
խարխուլ մահճակալ մը, ցած: Վրան աղտոտ
ծածկոց մը: Ծնիկ մը, դուռնը ոտքերուն մէջ-
տեղ, աչքերը սեւեռեց տրտմութեամբ ու
կրկին քուն ձեւացուց: Անդին, փայտի
ածուխէ կրակարանի մը վրայ աման մը ջուր
կը տաքնար յուշիկ յուշիկ: Կինը հաներ էր վե-
րարկուն, գլխարկը: Մօտեցաւ Տիգրանին: Տիգ-
րան չէր շարժեր: Փախչելու զազափարն իսկ
չէր դար մտքին: Մէկու մը պէս որ չի կրնար

հեռանալ սիրուած էակի մը մեռելէն, ան փա-
րած էր իր երազին դիակին: Այդ լուսթեան ու
անշարժութեան առջեւ աղջիկը պահ մը շփո-
թեցաւ: Զկրցաւ, ըստ սովորականին, գործածել
իր թեւերը՝ որոնք աւելորդ մասերու պէս կախ-
ուած էին ուսերէն: Յետոյ մօտեցաւ, վերջա-
պէս բարձրացուց թեւերը ու հաստատեց զա-
նոնք Տիգրանի ուսերուն վրայ:

— Օ՛հ, ըսաւ, կը վախնա՞ս ինձմէ:

Երբեք արհեստը իրեն այդքան դժուար ե-
կած չէր: Քիչ մըն ալ՝ կորսուած կուսութիւնը
պիտի վերադառնար:

— Եկո՛ւր... ըրաւ ձայնը, գրեթէ խնդրող:

«Ո՞վ իրաւունք տուաւ իրեն հետս եզակի
խօսելու» խորհեցաւ Տիգրան ու քայլ մը ետ
քաշուեցաւ:

Կինը կրկին փարեցաւ իրեն: Գոուեց մազերը:
Կրթեցաւ անոր քսան տարեկանի հասակին:
Տիգրանի նայուածքները դէպի ներս կը նայէին
ու անոնք աղջկան այնքան գեղեցիկ կը թուէին
որ, պահ մը, իրական տարփանքի ջերմութիւնը
գրկեց զինք մէջքէն:

— Ինձի նայէ:

— Հանդիստ ձգեցէք զիս, ձգեցէք որ մեկ-
նիմ... կը հաճի՞ք... ըսաւ Տիգրան՝ որ այժմ
այնքան խաղաղած կը զգար ինքզինքը:

— Ինչպէ՞ս թէ մեկնիլ, կը կարծես թէ
պարտաւ տե՛ղը ժամաւաճառ եղայ...

Տիգրան ցնցուեցաւ: Կինը վերջապէս դի-
մակազերծ եղած էր: Կատակերգութիւնը կանդ
առած էր ու Տիգրանին տուած՝ քաջութիւնը:
Խորունկ զգուանքով մը գրպանէն քսաննոց
թղթադրամ մը հանեց, չարտեց մահճակալին
վրայ ու վազեց դէպի դուռ:

Դուրսը, քաղեց կարճ փողոցներէն որոնք
իրարու մէջ հոսելով Տիգրանը տարին մեծ պո-
ղոտան: Իրեն այնպէս կուգար թէ, որովհետեւ
նայուածքները միշտ դէպի ներս էին, գանկին
հորիզոններուն վրայ, այո՛, այնպէս կը թուէր
թէ երկու սիրուած էակները պարունակող
հաւկթաձեւ շրջանակը ինկած փշրուած էր ու
անոր կոտորուածքներուն վրայէն է որ կը քալէր:
Պողոտային վրայ՝ վազելու, փախչելու ցանկու-
թիւն մը կը մտրակէր զայն: Սկսաւ վազել, իր
բարկութեան ամբողջ ուժովը: Բարկութիւնը
անոր մէջ վառելանիւթի պէս կը բռնէր, ու-

տում մը ընել կուտար Տիգրանին որ կը վազէր,
կը կենար, կը դանդաղէր եւ յանկարծ, յանձ-
նուելով խելառ վազքի մը, սկսաւ փախչիլ. ա-
ւելի ինքզինքէն կը փախչէր քան թէ իր չըջա-
պատէն: Քանի կը վազէր, աւելի կը բարկա-
նար, աւելի կը ջղազրգուէր, որովհետեւ կ'ու-
զէր իր ետեւը ձգել իր այն ընդդիմադիր մա-
սը որ կը կառչէր իրեն, կը տարածուէր իր մէջ,
կը շատնար, կը ճիւղաւորուէր: Երկար ատեն
ան ինքզինքը անխոցելի հաւատացած էր: Ու
բաւական եղած էր որ դէմք մը երեւայ, ժպտի,
յօնքերը պոստէ, թքնէ երեսին, որպէսզի իր
մէջ քուն եղած ձայներ արթննան, աղաղակեն
ու խառնափնթոր հոգեվիճակի մը մէջ գահաժի-
թեն զինքը: Ժամանակը իրմէ աւելի կը վազէր:
Շէնքերը, փողոցները, քաղաքը նմանապէս մըր-
ցումի ելած էին: Փողոցէ փողոց կը մտնէր, կը
դառնար մէկ անկիւնէն միւսը, արագ, մեքենա-
կան: Երբ լայն հրապարակի մը վրայ գտաւ ինք-
զինքը, նայեցաւ չէնքի մը ճակատին. խոշոր ժա-
մացոյցը մատը տասներկու քին վրայ դրեր էր:
Դէմի սրճարանէն մարդ մը դուրս ելաւ, ձեռքը
սակառ մը: Թուղթէ ծրարներու տեսքին՝ Տիգ-
րան անօթութիւն զգաց: Յիշեց, ղեռ չէր ճա-
շած: Սկսաւ ստկել պիտտակները եւ ուտել:
Քայլերը ինքնաբերաբար դանդաղեցան: Այն
ատեն քաղաքը գրաւեց իր սկզբնական տեղը,
անշարժացաւ ու Տիգրանին երեւցաւ այնպէս
ինչպէս որ կը ճանչնար արդէն: Խաղաղած
մտքին մէջ գտաւ իր սենեակին պատկերը: Ու-
ղեց երթալ պառկիլ, մոռնալ: Բայց պանդոկին
դրան տեսքը, հանրատան պէս ընդմիշտ բաց,
նետեց զգուանքը անոր սրտին մէջ: Սենեակին
առօրեայ գործածութեան առարկաներն իսկ
զերծ չմնացին այդ զգուանքէն: Անկողինը՝ ու-
րուն մէջ իր մարմինը ոչ մէկ բարերար հպու-
մի կը հանդիպէր, եթէ ոչ, ըստ բաղդի, իր սե-
փական մատներունը՝ որ իր գոյութեան տար-
տամօրէն հեշտադին զգայութիւնը կուտար ի-
րեն: Զգուանքը համատարած էր: Տիգրան վե-
րադարձաւ: Գնաց ծովեզերք: Հեռու: Բայց ու-
շինչ կրցաւ ցրուել վրդոված մտածումները:
Ամէն ինչ կը դրոշմուէր իր տրամադրութեամբ,
կը ստեղծէր միեւնոյն անշնչելի մթնոլորտը:
Վերադարձաւ: Նորէն փողոցներ: Մայթեր:
Ոստիկաններ: Կնո՞ջ գեղեցկօրէն չպարուած

դէմքեր, որոնց ժպիտը թղթադրամ կը հոտի: Տիգրան ապշած կը նայէր չորս դին «Ա՛հ, այո՛», կը քրթմնջէր, վարձու սենեակ...»: Տիգրանի սիրտը կը դօտեպնդուէր, կը խլրտէր նոր ուժերով: Նոր փիւնիկ մը դուրս կուգար անոր մոխիրէն: «Աղուոր դաս եղաւ» կը խորհէր ու կը քալէր դէպի սենեակը: Քիչ վերջը արշալոյսը պիտի բացուէր, չորս կողմէն պիտի լսուէին դործարաններու սուլիչները: Տիգրան, ակամայ, ականջները կը ցցէր, օգնութեան սպասող ծովամօյններու պէս:

— Հաւատացէ՛ք, պարո՛ն, գրեթէ ողորմութիւն կը մուրամ... անօթութիւնը... հոս... տեղս մօտ է... կը փափսար կնոջ մը խոպոտ ձայնը: Տիգրան չիմանալ ձեւացուց: Քայլերը արագացուց: Շուտով հասաւ պանդոկ: Ելաւ սենեակը ու անմիջապէս մտաւ անկողին:

Վերմակին տակ, մտածումները հանդարտած, բայց դէպքէն մնացած պատկերներու կտորուանքները դեռ կը դիմադրէին: Քունը չէր դար: Ամբողջ ուժովը կը ճղնէր վարագոյր քաշել այդ աննախընթաց օրուան վրայ: Շփոթ դէմքեր մտքին մէջ իրարու կը յաջորդէին: Անծանօթութիւն դէմքը, զանազան արտայայտութիւններով կը պարզուէր ու ծնունդ կուտար խորամանկութեան խաղին: Ապրելու կոխին: Պահ մը սիրտը կը լեցուէր կարեկցութեամբ, կրկին տեղի տալու համար հիասթափութեան տաղտուկին: Փոխադարձաբար: «Ծիպը, կ'ըսէր Տիգրան սովորաբար ինքզինքին, ներքին ճիգն է որ մարդը կը բնորոշէ անասունէն: Ծիպը մարդուն կոխն է ինքզինքին հետ»:

Սեղանին վրայ ժամացոյցը ամենայն անտարբերութեամբ երկվայրկեանները կը համբէր ամէն օրուայ պէս: Տիգրանին այնպէս կուգար թէ ժամացոյցը, որ իր աշխատաւորի կեանքին անբաժան ընկերն էր, այդ ճիգին օգնութեան կը հասնէր: Անոր թիք-թաքը սղոցի պէս կ'երթար կուգար մտապատկերներուն վրայէն ու ինք, գլուխը դանակին երկարած հնազանդ մահապարտին նման, վերջին խաղաղութեան կը սպասէր: Քունը չէր դար: Կը

դաւնար աջ, կը դառնար ձախ: Գլուխը կը խօ-
թէր բարձին տակ, բայց թիք-թաքը կ'արիւնէր զդացումները, ինչպէս չարուած դանակը աքլորի մը վզին վրայ: Գիշերային խաւարը, մեկուսացած, միջոցէն անջատուած սենեակին մէջ զառանցանքներու զործարան մը կ'ըլլար: Տիգրան, երեւակայութեանը ուժ տալով, սարսափ ունեցաւ: Յատեց անկողնէն: Դարձուց ելեք-տրական կոճակը: Լոյսը ժայթքեցաւ չորս դիէն: Լոյսը եւ խաւարը իրարու բաղխեցան աչքերուն մէջ: Մատներով ճմռթկեց աչքերը, ուժգին, շտապով, շնչատ: Կարծես մութին մէջ թշնամին խեղդամահ կ'ընէր: Ու երբ աչքերը բացաւ, լոյսը ժպտեցաւ իրեն: Ինքն ալ՝ լոյսին: Ժամացոյցին զարկը իր ամենօրեայ իմաստը ստացաւ: Գաւաթ մը ջուր խմեց: Լոյսը մարեց: Վերմակին տակէն փախեր էին խոռվարար պատկերները: Խաղաղութիւնը կ'իջնէր, կը տարածուէր բուրմունքի նման: Թարթիչներուն մէկ ծայրէն ներս սահեցաւ քրոջը դէմքը: Մանկութեան յիշատակները մշուշի մը մէջէն տողանցք ըրին: Տողանցքը յառաջացաւ հեռաւոր ցամաքներէ, լեռներէ, ծովերէ, եւ ահա, խելահաս, հասուն կնոջ մը դէմքը կ'առաջնորդէր անցեալի կարաւանը ու կանդ կ'առնէր ներկայի կայարանը: Տիգրան կեանքը աւելի շօշափելի կը զգար: Ահաւոր պարապութեան մը զգայութիւնը, իր ետեւ, տեղի կուտար սրններու՝ որոնք կը կանգնէին հաստատուն բռնելու համար շէնքը: Երբ Տիգրան իրապէս հասկցաւ ապահովութեան վերադարձը, աւելի կայուն հիմքերով, շրթները մեղմօրէն շարժեց մութին մէջ. «Բայց ի՞նչ արդիւնքի յանդեցնել ճիգը... ի՞նչ կատարի հասցնել...»:

Եւ այս խորհրդածութիւնը հարթեց ներդաշնակեց անոր միտքը, համակեղրոն ծրագիրներու միապաղաղ հոգեմթնոլորտին մէջ: Քունը վրայ հասաւ, բացաւ թեւերը, փռեց մահճակալին վերեւ... քունը... անուշ քունը... խորունկ... Գիշեր բարի...

Փարիզ, 1929

Զ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ